

Význam pískovny spočívá v její pestrosti – střídají se tu obnažené písky, málo a hodně zarostlé plochy, mokrá místa a prameniště i hluboké či mělké tůňe.

Udělalí jsme pro přírodu – péče o Pískovnu Erika

Petr Krása, AOPK ČR, Regionální pracoviště Správa CHKO Slavkovský les

Pískovna Erika je lokalita, která se v Arnice jednou za čas objevuje. Většinou je to v souvislosti s pestrostí její fauny a flóry a určité unikátnosti tohoto prostředí. Podrobněji se o ní dočteme v Arnice č. 1/2021, 2/2020 a 1/2012. Téměř každoročně jsou zde pořádány vzdělávací přírodovědné exkurze nejen v rámci projektu Pojďte s námi do přírody. Dnes se ale na pískovnu podíváme z pozice péče a podpory zachování jejich přírodních hodnot.

Pískovna Erika byla v roce 2018 vyhlášena za národní přírodní památku, což bylo přibližně deset let poté, co pískovnu opustila poslední těžební technika a stroje. Od té doby si začala žít svým životem a pomalu, leč postupně, začala obnažená půda zarůstat pionýrskou vegetací. To, co by se zdálo na první pohled jako žádoucí, není v případě této lokality úplně ideální, nebo alespoň celoplošně vhodné.

Z předchozích článků v Arnice víme, že se zde vyskytují druhy některých rostlin a obojživelníků, kterým vyhovuje právě prostředí s minimem vegetace. Nebo dokonce téměř

bez rostlinného pokryvu, jako je tomu u ropuchy krátkonohé. Ta není schopna se v zapojené vegetaci dobře pohybovat a pro ni nevhodné území rychle opouští. Stejně tak pro své rozmnožování vyhledává pouze mělké a vegetací nezarostlé tůňky či spíše louže. Z rostlin silnou vegetační konkurenci nezvládá rosnatka okrouhlostá či plavuňka zaplavovaná rostoucí na vlhkých písčích s minimem humusové půdní vrstvy. Obdobně jsou na tom i parožnatky, vodní makroskopické řasy, které ke svému růstu potřebují vegetaci nezarostlé dna převážně mělkých tůň.

Z těchto stručných příkladů je zřejmé, že vzniká konflikt mezi přirozeným zarůstáním pískovny a druhy zarůstání nesnášející, pro jejichž ochranu však národní přírodní památka byla vyhlášena. Celé lokalitě by nejvíce vyhovovalo jakési trojpolní hospodaření střídané přibližně po desetiletích, kdy by se na třetině plochy těžil aktivně písek a vznikal tak čerstvý narušený rozvrstvený povrch. Další třetina území čerstvě ponechaná ladem by se vyvíjela v raném stádiu

sukcese a byla ideálním prostředím pro druhy vyhledávající právě taková stanoviště. Poslední třetina by byla nejstarší, v níž by se zapojovala vzrostlejší vegetace a dřevitý nálet a docházelo by zde k zarůstání a zaměňování tůní. Takovýto scénář, byť by zajistil téměř ideální cirkulaci všech základních stupňů vývoje ekosystému, je však ekonomicky a hospodářsky nereálný. A tak nám v péči o památku musí pomoci imitace těchto procesů alespoň na vybraných plochách. Představme si nyní nejpodstatnější činnosti, které byly provedeny ve prospěch zachování rozmanitosti této národní přírodní památky v posledních letech.

Výřez náletových dřevin

Jako zásadní je zamezení plošného vzrůstu dřevin a jejich postupné zapojení v souvislý porost, jak se to stalo již dříve v severní polovině území. Dnes už desetileté nálety bříz a borovic mění povrchové mikroklima místa. Pod stromky se drží více vlhkosti, uplatňují se tu mechy a z rozkládajícího listového opadu se vytváří půdní vrstva podporující růst travin a další vegetace. Proto byl koncem roku 2017 z téměř celé jižní poloviny území pískovny odstraněn veškerý nálet, dokud ještě nedošlo k úplnému půdně - vegetačnímu zapojení. Sukcesi však takto nezastavíme, jen přibrzdíme. Proto jsme museli v roce 2022 zásah zopakovat asi na 1/3 plochy. Bylo zde opět provedeno úplné odstranění nadzemní části dřevin, byť nejlepší by bylo kompletní odstranění pařezů včetně kořenového systému a půdní vrstvy v okolí stromů. To je však činnost náročná finančně i prostorově z důvodu absence potřebné deponie odstraněného materiálu. Na sanované ploše samozřejmě zůstaly některé vybrané ucelené skupiny dřevin, jako třeba vrby v okolí drobného prameniště či stromy na březích tůní, čímž je zachována různorodost prostředí i pro další organismy. Mimo tuto dnes otevřenou část pískovny, proběhla ještě další vyřezávka v roce 2019 na březích dvou velkých lesních tůní. Důvodem bylo zamezení zastínění vodní hladiny a snížení listového opadu do vody, který vodní stanoviště degraduje a neprospívá například parožnatkám rostoucím na dně. Hlavní zásah prováděla na základě dohody s orgánem

- ▲ Bagr seškrabává zvětralou vrstvu staré lomové stěny.
- ▲ Tři roky po úpravě stěny si břehule vyhrabaly již několik hnízdních nor, ve stěně je spatříme jako malé úzké otvory. Větší otvory jsou vyvětralé staré nory nebo jinak vzniklé otvory

- ▲ Úprava větší tůně s sebou nese i simulaci narušení povrchu pískovny.
- ▲ Jemný zásah bagru v pravé části tůně je téměř neznatelný, přesto vytvořil ideální podmínky pro rozmnožování ropuchy krátkonohé.

Přestože se v našem kraji podařilo bolševník dosti potlačit, některé populace zůstávají stále skryty. Foto Pavel Kalina.

ochrany přírody společnosti Sokolovská uhelná, která je vlastníkem těchto pozemků. V současnosti jsou tedy tůně prosvětlené také při březích.

Úprava stěny lomu

Ještě před deseti lety ve stěnách pískovny hnízdilo několik párů břehulí říčních, které využívají čerstvě odtěžené stěny pískovny k hloubení svých hnízdních nor. Jenže dlouho netěžené či neupravované stěny postupně zvětrávají, vrstva písku vlhne a nory se zasypávají. Tento stav břehulím nevyhovuje, proto naši pískovnu postupně opustily. V roce 2018 sice zahnízdlily v několika párech v nízké malé stěně, která je však nestabilní a sype se. Zároveň zde byly nory v dosažitelné výšce do 2 m a pravděpodobně docházelo i k rušení při hnízdění. Tak toto místo jako nevyhovující břehule také opustily. Pro vytvoření nových hnízdních možností břehulí bylo v roce 2019 seškrábnuto přibližně 20 m délky hlavní lomové stěny vysoké přes 10 m. Vrstva silná asi 1 m byla bagrem stržena a vznikla tak čerstvá lomová stěna, která mimo jiné odkrývá cennou geologickou strukturu a vrstevnatost starosedelského souvrství. Zároveň umožňuje břehulím zahnízdit v čerstvé vrstvě nenarušené degradačními procesy zvětrávání. Stačil rok a břehule příležitost objevily! V roce 2021 už zde hnízdilo více jak deset párů a v roce následujícím ještě o něco více. Zásah tu zajišťoval Ing. Karel Bělohávek jako smluvní partner orgánu ochrany přírody a vlastní práce prováděl zkušený bagrista.

Hloubení tůní

V roce 2022 byly s využitím malého bagru upraveny vybrané mělké tůně a některé větší trvalejší louže ve starých kolejích. Byl stržen vegetační drn při březích a na dně. Zajištění přítomnosti stále volné hladiny a nízkého vodního sloupce vyhovuje zejména ropuše krátkonohé pro kladení vajíček a vývoj snůšek. Právě tento druh zde nejvíce trpí nedostatkem vhodných mělkých vod, které zarůstají vegetací nebo rychle vysychají v bezesrážkovém období. Setrvání vody v teplých dnech se tím sice neprodlouží, ale přibýlo možností, z nichž alespoň některé tůně dokážou odolat

případnému dlouhému suchu a umožní ropuše dokonat její vývoj. Zásah tady prováděla opět Sokolovská uheľná a bagrista k práci přistupoval natolik důkladně a citlivě, že v následujícím roce nebude pravděpodobně na první pohled viditelné, že k nějakému zásahu zde v roce 2022 došlo.

Sečení invazních druhů (lupiny a bolševníku)

Ve střední části památky, která má charakter zapojeného lesa s otevřenými travnatými plochami, se stále častěji objevuje nepůvodní vlnič bob mnoholistý (lupina). Tato rostlina považovaná za časovanou invazní bombu dokáže v krajině přerůst původní vegetaci a postupně ji vytlačit. Nezastaví ji les ani mírně vlhká půda. Problémem se stává v celé naší krajině, kde je její omezení a boj s ní téměř marný. Nemělo by to ale platit v národní přírodní památce, a proto jsme přistoupili k její mechanické likvidaci sečením v době těsně před květem. Při této příležitosti byly likvidovány i rostliny invazního bolševníku velkolepého, který v době zásahu taktéž nasazuje na květ. Rostliny zde byly sečeny ručně kosou, a pokud byly ve spodní části květenství již odkvetlé s nasazením plodů, byly vždy květonosné lodyhy sebrány do pytlů a odvezeny k likvidaci mimo lokalitu kompostováním, nebo, v případě bolševníku, spálením. Zejména semena bolševníku dokáží dozrát i na odseknutých ležících zelených okolicích. Zásah tu byl jednoduchý díky teprve počínající invazi, neboť ve třech lidech jsme jej provedli během 4 hodin a měl tak ještě rozsah přijatelné dobrovolnické práce. Na lokalitu bylo nutné se s kosou vrátit ještě jednou asi o měsíc později, protože některé vitálnější rostliny lupiny i bolševníku dokáží kvést během sezóny opakovaně znovu a znovu. Pokud se zásah ve správném termínu a s účinností podaří zopakovat každoročně v příštích několika letech, dá se předpokládat, že zde dojde postupně k potlačení invaze na lokalitě.

Vypouštění tůň

Velká lesní tůň je mimo jiné biotopem na dně rostoucích parožnatků, až metr

Kosení lupiny v začátku květu a následnou likvidaci květů je potřeba každoročně opakovat. Šíření v krajině tím nezastavíme, ale v pískovně je dobré se o to pokusit. Všechny fotografie Petr Krása.

dolhých zelených řas vázaných na čisté vody. Vodní sloupec se za poslední roky značně zahustil listovým opadem z okolních dřevin a břehové vegetace a silně zarůstá rdemem vzplývavým. Voda je v ní silně zakalená a organicky znečištěná, což parožnatkům vůbec nevyhovuje. Tůň by také měla být biotopem čolka velkého, který se jí však delší dobu vyhýbá, možná z důvodu přítomnosti nepůvodního karase stříbřitého. Abychom zlepšili stav zejména ve prospěch těch nejzajímavějších druhů zdejší lokality, pro které je vymezena jako chráněná, je na zimní období plánováno vyčerpání veškeré vody. Pokud se pak podaří i přemrznutí povrchu dna tůně během této zimy, bude to příspěvek k obrodě původní kvality tohoto stanoviště. ■